

СТРАХИЊИЋ БАН

ПРИЛОГ ИЗ НАЧИНАЊУ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА
Библиотека "СРБОЉУБ МИТИЋ"

О СРК 821.163.41.09
КОВАЧЕВИЋ ЉУБОМИР М.
Страхињић Бан

000035236

Макета
Либраре

COBISS

од
М. Ковачевића

(Штампано на по се из „Отаџбине“ књига XXI, свеске 81—83)

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1889

35236

COBISS
СТРАХИЊИЋ БАН

ПРИЛОГ КА ИЗУЧАВАЊУ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА

од

Љубомира Ђ. Ковачевића

(Штампано на по се из „Отаџбине“ књ. XXI).

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1889

У нашим народним песмама налази се, врло често сачувано народно мишљење и суд о разним историјским догађајима и лицима. Како постају народне традиције о томе и колико оне вреде као историјски извор, добро је разложио наш вредни научник Стојан Новаковић у расправи: „Народне традиције и критичка историја,” штампаној у „Отаџбини“ за 1880 годину.

Као што је познато, наш је народ опевао многе владаоце и јунаке, за које се историјом даје потврдити да су доиста живели. Таки су на пр.: Немања, св. Сава, Стеван Дечански, Душан, цар Урош, Лазар, Стеван Високи, Ђурађ Бранковић, Вукашин, Марко Краљевић, Бег Костадин, Вук Бранковић, Херцег Степан, Иван Црнојевић, Момчило војвода, Милош Обилић, Стеван Мусић, Ђурађ Големовић, Змај Огњени Вук, браћа Јакшићи, и т. д. Ну напоред с овим лицима певају се и друга, која се историјом не могу потврдити, а понајвише с тога, што су њихова имена искварена или другим замењена од познијих певача, на пр. *Бушић* Стеван, *Мишић* Стеван и *Мутић* Стеван место *Мусића* Стевана, сестрића кнеза Лазара, *Ватрица* Стеван место *Батрића* Стевана, *Појазет* и *Бојадин* место *Бајазита*, *Косовац* Иван м. *Косанчић* Ивана; *Свилојевић* Ива м. *Црнојевић* Иве, и т. д.

Међу јунацима ове друге врсте врло угледно место заузимље *Страхињић* *Бан* или *Бановић* *Страхиња*. О њему се причају мёсне традиције у округу топличком (на два места), ужичком и у *Белопавлићима*, спомиње се у троношком летопису и тридесет и пет народних песама.

скупљених у разним крајевима српства, а у размаку времена од сто и тридесет година.

Најстарија је песма „Кад је Страхињи Бановићу жене учинила издају и кад су је за то браћа ње погубила“ у збирци В. Богишића (Гласник X. одељ. II. песма 40), забележена око половине прошлог века. Све остале песме скупљене су у овом веку, у времену од шездесет година. Од њих се налазе: пет у збирци народних песама Вука Каракића, једна у «Сабору истине и науке» Др. Ј. Стејића, две у «Пјеванији» Симе Милутиновића, у «Летопису Матице Српске» и «Даници» по једна, седамнаест у збирци Б. Петрановића, пет у збирци Мил. Љ. Станића и две у збирци Григор. Николића.¹

Према оволикој популарности Страхињића може се унапред закључити, да се под његовим именом крије неко знатније историјско лице. Пronаћи то лице циљ је ове расправице.

Да би се тај задатак постигао, потребно је изложити све што се у народним причама и песмама зна: о имену и титули Страхињића, постојбини, времену живљења, витештву и сродству његовом с кнезом Лазаром, па онда потражити у историји лице, на које се добијени ресултати дају применити ако не са свим, а оновећим делом.

I

1. Име и титула Страхињића Бана

Име нашег јунака није у век једнако у свима песмама и традицијама, а то већ показује, да му је право

¹ В. Каракић Срп. нар. пјесме. Књ. II. песме: 36, 44, 45 и 50; књ. III. 10 песма. — Др. Ј. Стејић, Сабор истине и науке, изд. 1832, књ. III. 179—190. — С. Милутиновић, Пјеванија црногор. и херцегов., друго изд., песме: 109 и 151. — Летоп. Мат. Српске, књ. 47. стр. 59—66. — Даница за 1861 год. 487—488. — Б. Петрановић, Срп. нар. пјесме, издало Српско Учено Друштво, песме: 22, 26, 28 и 30. књ. III, песме: 1, 6, 21, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 34, 43, 49 и 54. — М. Љ. Станић, Царица Милица, песме: 1, 6 и 7. Драгачевка, песме: 9 и 10. — Григор. А. Николић, Српске народне песме, песме: 51 и 52. Види прим. 2, 16 и 18.

име заборављено. У троношком летопису зове се „кнез Страина“, а у поменутој приморској песми из прошлога века „Бановић Страхиња“ (и Страхињица стиха ради). С овим истим именом помиње се још у осам песама. У двема се назива „Бановић Страин“ (и Страхињ), а у тринаест² песама „Бановић Страхило“ (Страило, Страхил и Страил). Даље, у двема песмама име му је „Страхиња Бан“, у једној „од Страхиња Бан“, у једној „Страхин Бан,“ а у трима „Страхинин Бан“. Најпосле, у девет песама и у традицији, кад год се и где год се о њему прича, зове се Страхињић Бан (Страхинић, Страинић, Страињић).

Да је Бановић Страхиња (Страинја, Страхина, Страина, Страхињ, Страинј, Страхин, Страин, Страхило, Страило, Страхил, Страил) Бан Страхиња (Страхин, Страхинин) и Бан Страхињић (Страинић, Страхинић, Страињић) исто лице, јасно се види из „Женидбе Страхинина Бана“, јер се у тој песми исти јунак назива: Бановић Страхиња (пет пута), Страхинин Бан (четири пута) и Страхинић Бан (једном).

Занемаримо ли незнатне разлике у изговору имена Страхињића, добијамо овај бројни резултат: он је назват по имену у троношком летопису и тридесет песама, а по презимену у народној традицији и седам песама. Но што је пак најмање вероватно, да му је цело име гласило Страхиња Страхињић, и по што се именом зове само у песмама, а презименом и у песми и у традицији: то се из народних песама и традиција има извести, да је нашем јунаку име заборављено, а презиме сачувано — да ли верно или изменено, то је друго питање — и да је од презимена Страхињић начињено име Страхиња, као што то бива у песмама, на пр. Шаиновић Дамјан и Шаин Дамјан, Југ Богдановић и Југ Богдан.

Слично дододило се и с титулом Страхињића, који се у двадесет и две песме зове Бановићем, у десет пе-

² Управо се тако зове у 11 песама, јер се у једној спомиње само по имену (Страхил), а у другој је назват „Војвода Страило.“

сама и у традицији *Баном*, у три песме и *Бановићем* и *Баном*, у троношком летопису *кнезом*, у једној песми „*војводом*”, а у једној је поменут без икакве титуле.

Први назив долази само уз име, начињено, као што смо видели, од презимена, и тада ово замењује, а други свакда у традицији, а у песмама и уз име, и уз презиме, и без обожега. Према томе излази да је Страхињића титула „*бан*” а не „*бановић*”. Ово се нарочито види из оне песме у Летопису Мат. Српске. У тој се песми Страхињић назива 12 пута „*Бановић Страин*”, а 11 пута „*бан*”, и то свакда, кад се не спомиње име. А по чем се „*баном* назива господин сваке врсте”: и „*државни господар*”, и онај „*који под државним господаром управља којом земљом његовом*”, и „*у опште човек у власти*”: ³ то се из титуле Страхињића има извести, да је он био владалац над *извесном облашћу*, а над којом — потражићемо у одељку што иде.

2. Постојбина Страхињића Бана

Још је већа неизвесност и пометња у песмама и традицијама у питању о постојбини Страхињића. Тако:

а. По троношком летопису цар Мурат, пре боја разорио је „двор Страине у Топлици“ (Гласн. V. 84). То би било у данашњој Куршумлији, јер се у песми „Маргита девојка и Рајко војвода“ пева:

„На бијелу граду Куршумлији,

Онђе бјеше Бановић Страхиња“ (Караџ. III. 54);

или близу ње у *Бањској*, као што се види из описа тога места од Мите Ракића, који пише у „*Отаџбини*“ за 1880 стр. 200: „Наши војници држе да је ово она *Бањска* из које је био Страхинић *Бан*,“ али додаје: „У овој *Бањској* није могао живети никакав *бан*, а камо ли Страхинић *бан*.“

³ Даничић Rječnik srpskoga ili hrvatskoga jezika, Dio I. 169—170. С. Миљутиновић у Истор. Црне Горе владаоце зетске зове *банима*, и ако се тако и нису звали. Упор. Лет. Мат. Срп. књ. 59, с. 156 и књ. 61 с. 148, где се у нар. п. Црнојевић зове *баном*.

б. Исти је писац на даљем путовању чуо, да је постојбина Страхињића «она бања и Бањска што је под Голаком» у истом округу (Отаџб. 1880, 200, упор. 550).

в. Ну према једној песми Страхињић је био из оне Бањске, у којој је Краљ Милутин подигао био манастир св. Стефану Првомученику, и која је око три часа далеко од Косова. Та се песма почиње;

«Нетко бјеше Страхињићу бане,
Бјеше бане у маленој Бањској,
У маленој Бањској крај Косова,
Да такога не има сокола.»⁴

По другој песми Страхињић је «од лијете Бањске на Крајини», а то је ова иста Бањска «крај Косова», јер се близу Вучитрна помиње.⁵

г. Најбољи познавалац Србије, Милан Ђ. Милићевић, чуо је у ужичком округу да је на Мучњу била «Кула Страхињића Бана.»⁶ За развалине ове куле казивао ми је један Пожежанин, да је то био «летњи двор» Страхињића, који је, вели, стално живео у «Бањској крај Косова.»

д. По песми «Пропаст царства српског» Страхињић је из Бањана у Херцеговини (сада под Црном Гором) По тој песми кнез Лазар је, пред косовску битку, послao

«Осму књигу у равне Бањане,
А на руке Страхинину бану» (Петр. II. 285).

ћ. Према песми «Бранковић зове Турке на Косово» Страхињић био би из Босне: цар Мурат жали се на дивану да не може освојити Душанову царевину, јер су «зацарили Немањић Лазара» српске војводе: Обилић, Косанчић, Топлица, Југ-Богдан, Вук Бранковић и „Бановић Страхило, породица босанскога бана, што је држо Босну Душанову” (Петр. III. 239).

⁴ Каџ. II. 262. Деч. Првен. 123. Гл. XLII, 331.

⁵ Петран. II. 233. — Петранов. збирка издана од Срп. Учен. Друштва бележиће се, краткоће ради, са II.

⁶ Милић. Кнежевина Србија. 586.

е. У опису путовања по Црној Гори забележио је Л. Томановић у Белопавлићима ово предање о Страхињићу: „Страхинићи село на Сушици у Бјелопавлићима, на крају Косовог Луга, где је рођен бан Страхинић.”⁷

ж. Да је Страхињић из старе Зете, потврђује се и народним песмама, само што је у њима Зета замењена Приморјем. Тако, у песми „Женидба Тодора од Сталаћа” у збирци М. Станића пева се, да је, саградивши кулу, добио честитку „из Приморја од Страхиње бана,” а у песми „Југ Богдан и Краљ од Леђана” за Приморје се каже:

„Приморје је старих Неманића,
Сад га држи Страхинићу бане.”⁸

Овамо нас упућује и песма „Царица Милица и Високи Стеван”, јер по тој је песми сазидао „Бан Страхиња цркву у Приморју.”⁹

Како се доцнији певачи колебају, кад хоће да означе постојбину Страхињића, најбоље се види из песме „Страхињић Бан и Муса Кесеција,” према којој су Страхињића двори у „Маленој Бањској”, а „шатор пење у Приморју, покрајини љутој” и удаје посестриму у Подгорицу.¹⁰

Оволика несугласица о постојбини Страхињића бана показује, да је она временом заборављена.

Не треба великог оштроумља па да се увиди, да су познији певачи и приповедачи заборављену постојбину

⁷ Јавор за 1886. стр. 789. Црногорка за 1884. бр. 25. — Међу селима у Белопавлићима Н. Дучић нема овог села. Он вели да тамо има 52 села, а набраја само 50 (Гл. XL. 20.).

⁸ М. Станић, Драгачевка, 88; Царица Милица, 8.

⁹ М. Станић, Царица Милица, 34. По истој песми сазидао је „још и Јању у Староме Влаху”, коју су, као што се пева у „Зидању Раванице,” Немањићи подигли (Караџ. II. 199).

¹⁰ М. Станић, Драгачевка, 91—93. По једној песми Страхињић је — сибињски, а по другој јањочки (Ђурски) бан! Овде је очевидан утицај доцнијег кварења и мењања Страхињића по свој прилици са Секулом (упор. 109 и 151 п. у Мијаутиш. Пјеван. са 35. песмом у Петран. књ. II.).

његову проналазили у три Бањске,¹¹ Бањанима и бановини босанској по законима народне етимологије, која је та места извела из Страхињића титуле „бан.“ Том истом узроку има се приписати постанак традиције у Белопавлићима: да је село Страхињићи његова постојбина. Једино Приморје нема никакве сличности ни са именом ни с титулом Страхињића, те по томе је највероватније, да му је права постојбина зетско приморје и да је тамо господовао (бановао).

3. Време кад је живео Страхињић Бан

Из неколико народних излази, да је Страхињић живео у време косовскога боја, учествовао у њему и прешао¹² га, као што ће се даље видети.

4. Витештво Страхињића Бана

Јунаштво Страхињића Бана слави се као и јунаштво Краљевића Марка и Милоша Обилића, с којим је побратим био. Ево неколико примера:

а. У „Женидби Страхинина Бана“ дванаест војвода (међу којима су Обилић, Косанчић, Топлица, Хреља и Љутница) напијају му овако :

„Здрав си, бане, наше десно крило,
Јер се, брате, оженити нећеш?
Јазук теби и наму твојему,

¹¹ У књизи „Битка Косово-польска“ не спомиње се Страхињић, али међу јунашима долази војвода Радивој, „унук господина Петра од Бањске.“ О њему се пева :

„За Станишом страшно губи Турке
Сиви соко Радивој војвода,
Страшан јунак од Малене Бањске“ (Битка косов. 94 и 42). —

Једна народна песма почиње овако :

„Књигу пише Бејаз-бег Марија.
Па ју праћа Стефан Бановићу.
У Маленој Бањској крај Косова.“ (Мил. Милојевић, Песме и Обичаји, III., 56—57).

¹² Само се у једној песми пева, да је у боју погинуо. В. Каџ. II. 294.

А и твоме роду и племену,
 А и твоме великому јунаштву;
 Јер се брате, оженити нећеш,
 Кад од тебе бољег не имаде,
 Ни млађега ни бољег јунака,
 Ево наске дванаест војвода,
 Од сваког си бољи на мејдану
 Сјем од једног Љутице Богдана (Петр. II. 233
 до 234).

По тој истој песми он је погубио «Балабана, заточника краља млетачкога», и тек је онда могао одвести девојку, докле у сличним случајевима младожењу заступа други који јунак.

б. Кад је Страхињић погубио силног Влах-Алију и са женом дошао у Крушевац своме „тасту“ Југ-Богдану, овај, видећи га рањена и членку расечену, помисли да је то Турчин учинио, заплака и зачуђено рече:

«Веселā ти наша царевина!
 Међер има у цара Турака,
 Међер има силинијех Турака,
 Који зета обранише мога,
 Кога данас у далеко нема,” а
 „Шуреви се њему пренадоше” (Караџ. II. 287).

в. По песми из Петрановићеве збирке «Пропаст царства српског» кнез Лазар је поставио с леве стране до себе Страхињића и његових «хиљаду јунака.” Кад су све војводе разбијене:

„Маче војску српски цар Лазаре,
 А до њега Страхинине бане,
 Око цара силовита војска,
 Четрдесет хиљада јунака . . .
 Девет паша бите и убише,
 Кад десетог бити започеше,
 Потискоше низ Косово Турке,

Па разгоне Турке на буљуке,
 Као вуци по планини овце ;
 Да т' је виђет Страхињића бана,
 Како сјече на буљуке Турке :
 Једном ма'не дводес' глава пане»¹³

г. У песми «Соко и вила» о јунаштву Страхињића
 пева се овако :

«Удри с војском славни цар Лазаре,
 Пред њиме се вијају барјаци
 А за њиме играју једеци,
 Око њега слуге неколике,
 С десне стране Видосаве слуга,
 А с лијеве Бановић Страхило.
 Ја какав је Бановић Страхило,
 Сав у крви огрезнуо бјеше,
 Сијекући по Косову Турке,
 Све разгони Турке на буљуке,
 П прескаче коње и јунаке,
 И јуначке одсијеца главе,
 Једном махне, дводес' глава пане,
 Кајно росу када вјетар смахне
 У планини са јелове гране» (Петр. III. 327).

Ну по што погибе кнез Лазар, јер је «тако од Бога
 суђено», вила из облака кликну Страхињићу :

«Ој Србине, Бановић Страхило,
 Зар не видиш ће ћеш погинути !
 Да си вила, па да имаш крила,
 Пак да ти је од челика месо,
 Не би перо изнијело месо
 Ја камо ли да ћеш освојити,

Ни се мори, ни гони дорина,
 Већ се врати до Крушевца равна,
 Те ти брани дворе Лазареве

¹³ Петран II. 308—309. Упор. Вук, II. 314.

И госпођу Царицу Милицу,
П Јелицу љубу Милошеву".¹⁴

Страхињић послуша вилу. Продирући кроз Косово, оте од Турака «крсташ барјак Бошка Југовића» и исече силне Турке. Кад су Милица и Јелица стале оплакивати српску погибију, Страхињић, пун поуздања, овако их теши:

„Не бојте се моје госпођице
Ако нам је царе погинуо,
Високи је Стеван остануо,
Ми ћемо вас до вијека хранит'
Себе и вас од Турака бранит',
Још имаде у Србина војске» (Петр. III. 328-330).

За јунаштво његово знали су и сами Турци и ценили га. Кад је Страхињић замолио турског дервиша да му покаже брод на Ситници, овај му је одговорио:

„Страхин бане, ти соколе српски,
Твоме ђогу и твоме јунаштву
Свуд су броди, где год дођеш води» (Кар. II. 278).

По томе није се чудити, што се и то у песмама пева, да му је отац био змај, као и Милошу Обилићу, и да је код Хреље Крилатице почeo учити делити мегдане, кад му је било дванаест година.¹⁵

5. Сродство Страхињића Бана с Кнезом Лазаром

Да је Страхињић од знатнога рода и племена то се види и из до сада казаног. Овде ћемо само проговорити неколике о његовој жени.

Према оној приморској песми из прошлог века Страхињић је био зет Југ-Богдану по кћери Јелици.

То исто потврђују ови лепи стихови из песме «Бановић Страхиња:»

¹⁴ Петр. III. 328. Упор. II. 310—311.

¹⁵ Петр. III. 255. 304. По једној песми вила је била мати „војводи Стражлу” Петр. књ. II. п. 30. (Види прим. 18).

„Једно јутро бане подранио,
Зове слуге и к себе призивље :
Слуге моје ! хитро похитајте,
Седлајте ми од мегдана ћога,
Окитите што љепше можете,
Јел' ја ћеци, мислим путовати,
Хоћу Бањску оставити града,
Мислим ћога коња уморити,
И у гости, ћеци, одлазити,
У тазбину у била Крушевца,
К милу тасту старцу Југ-Богдану,
Ка шурева девет Југовића,
Тазбина ме та жељкује моја“. (Кар. II. 262.)

И по трећој песми, у којој је опеван исти догађај —
ропство Страхињића жене — он је био зет Југ-Богдану,
јер га кнез Лазар одвраћа да не иде у потери за оти-
мачем Влаховићем овим речма :

„Пашеноже, Бановић Странине,
Остави се љубе Иконије,
Остави се ризнице и блага,
Остави се два једека коња,
Лепшом ћу те оженити љубом,
Лепше ћу ти дворе саградити
У Крушевцу проћу двора мога,
Кад заједно, море војујемо,
Нека су нам и двори заједно,
И даћу ти пола царевине“ (Летоп. књ, 47. с. 60).

И доиста у збирци Петрановића опевана је „Же-
нидба Страхињића бана“ Иконијом, ћерју Југ-Богдана
(Петрановић II. п. 26.)

Према песми „Милош Обилић и три ста Арапа“ код
кнегиње Милице седе у гостима са својим мужевима :

„С десне стране љуба Милошева,
Јелисавка шћерца Лазарева,

А с лијеве китна *Иконија*,
Вјерна љуба Бановић Страхила“ (Петр. III. 313).

За време гозбе кличе вила да су Арапи заробили Високог Стевана и с њим дванаест војвода. Тада Милица замоли оба зета: Милоша Обилића и Страхина «баново кољеко», да их спасу, и они то учинише.

Из ове се песме не види је ли Страхињић Милици зет по кћери или по сестри, ну судећи према двема претходним песмама, пре би се могло рећи, да је и у овој песми Страхињић назват зетом Миличиним по сестри, а не по кћери, и ако се таквом закључку противи песма «Пропаст царства српског».

Према овој песми Страхињић је кнезу Лазару зет а не пашеног, јер га у бој овако позива.

„Мио зете, банде Страхинине,
Купи мене од боја јунаке,
Води војску у Крушево равно,
Да ми онђе војску саставимо,
Да идемо у бој на Косово“. ¹⁶

Према пет наведених песама Страхињић је, дакле, род кнезу Лазару по жени. То сродство провирује и из других песама, у којима се то не каже баш изреком. Тако у песми «Зидање Раванице» Лазар у већу ставља уз десно кољено «таста Југ-Богдана», до њега «Бановић Страхињу», а до овога сестрића Мусића Стевана; у песми «Женидба Бранковића Вука» до Лазара седи Југ-Богдан, а до њега «Бановић Страхило», ¹⁷ а у песми «Цар Лазар и царица Милица» ова пита слугу Милутина, кад се вратио с Косова, где су погинули само: кнез

¹⁶ Петрановић II. 285. По једној песми неки «Бан Брђанин» оженио се ћерју бугарског цара Шишмана (Вила 1867 год. стр. 425—427). По што је једна кћи Лазарева доиста била улата у кућу Шишманову, и по што се Зећани у песми зову *Брђанима* (Петран. II. 609): држим да се под «Баном Брђанином» има разумети «Бан Страхињић».

¹⁷ Петрановић III. 225. Упореди још «Сабор Истине», 185, и Летопис књ 47. страна 59.

Лазар, Југ-Богдан са синовима, Милош Обилић, Вук Бранковић и Страхињић, према песмама дакле: *муж, отац, браћа и три зета.*¹⁸

Потпуности ради треба још споменути, да је жена Страхињића оставила ружан спомен у песми народној.

По оној приморској песми њу је заробио Турчин *Деналија* (Ден-Алија) *Влаховић*, којега је Страхињић погубио и избавио жену, али је браћа исекоше, кад до знадоше да је помагала Турчину.

У другој новијој песми отмичар се зове «*силни Влах Алија*». По тој песми, кад Југовићи, по очевој заповести, навалише да исеку сестру, за то што је Турчину помагала и Страхињића обранила, овај, као прави витез средњега века, не даде им то и прекори их:

«Што се, браћо, данас обрукасте,
На кога сте ноже потегнули ?
Кад сте, браћо, ви таки јунаци,
Камо ножи, камо ваше сабље,
Те не бисте са мном на Косову,
Да чините с Турцима јунаштво,
Десите се мени у невољи ?
Не дам вашу сесту похарчити,
Без вас бих је могао стопити,
Ан' ћу стопит' сву тазбину моју,
Немам с киме хладно пити вино» (Караџ. II. 288).

¹⁸ Карадић II. 294. — По једној песми Страхињић се оженио *вилом* (Даница 1861. '87). Нема сумње, да је у овој митској песми Страхињић дошао место некаквог старијег имена, које замењују и други јунаци, као: *Старина Новак, краљ Вукашин* (Гл. X. одељ. II. 104—105, 230—231), *Хреља Бошњанин, Љутица Богдан, Сибињанин Јанко, Бановић Секула* (Петран. II. песме: 23, 30, 32; III. п. 38), *Поповић Јован* (Миладиновци, п. 1) и *Илија Котарлић* (Г. Ник. п. 33). По једној од тих песама *Љутица Богдан* имао је с вилом сина «војводу Страила», којега је оженио ћерју *Мате Соколовића* из Пилве. Он у тој песми замењује неко старије име као Богдан, а по што се не зове *Баном* ни *Бановићем*, лако може бити да то и није Страхињић. — По двема песмама, исквареним од поznijih певача, Страхињић би био зет *Сибињанин Јанка* (Милутин. Пјеван. прилогор. п. 109 и 151)! Најпосле, пева се у једној песми из Срема, да је «од Странња близ», узео уловицу «Приц господара» (Гр. Никол. Срп. Нар. Песме, 148—154)!

У трећој је песми отмичару име «*Влаовић*», којега је Страхињић погубио сам, без помоћи хрта, као што се пева у првим двема песмама. Кад су Југовићи потргли сабље да исеку сестру, што је, хотећи помоћи Влаховићу, «подсекла перје» Страхињићу, овај је заклони руком, говорећи :

«Немојте је моје миле шуре,
Лако бих се с другом оженио,
Али не бих тазбине добио,
Као што је племе Југовића» (Летопис књига 47. страна 66).

Резултат свега истраживања о Страхињићу бану по народним песмама и традицијама даје се, у кратко, исказати у ово неколико реченица : Страхињић је био господар (бан) у Приморју ; живео је у време косовске битке, учествовао у њој и преживео је ; био је род кнезу Лазару по жени, која је одведена из Приморја, ну опет се повратила.

II

Ако сада потражимо у историји лице, на које се дају применити ресултати, добијени проучавањем песама и традиција о Страхињићу Бану, брзо ћемо у њему познати зетског владаоца, Ђурђа Страцимировића Балшића. При томе поређењу држаћемо се једном већ усвојенога реда.

1. Име и титула Страцимировића

Из историје се зна, да је, пре и после косовске битке, у Зети владао Ђурађ Страцимировић Балшић, ну она не познаје никаквог властелина, а још мање владаоца, који би у то време живео, звао се Страхињићем и био Лазару зет или пашеног. Очевидно је, дакле, да се у песми и традицији Страцимировић заменио *личним* презименом Страхињић онако исто, као што је од Мусића постао Бушић,

Мишић и Мутић, од Косанчића — Косајчић и Косовац, од Силађа — Свилојевић, и т. д. Тој замени могла су бити два узрока: што је Ђурђево дугачко презиме не-подесно било за размер народних песама¹⁹ и што је име «Страцимир» постало врло ретко, док је слично име «Страхиња» било са свим обично. Тако међу именима, која је исписао Ст. Новаковић из неколико поменика, од XV века Страцимир се не помиње ни једном, а Страхињић 16 пута. Без сумње из истог узрока назват је Страцимировић (и Ђурађ и Балша) у народним предањима Страцимир или просто Баоша.²⁰

Титула је Ђурђа Страцимировића у српским изворма «господин» а у латинским «dominus,» што ће рећи владалац. Када после пропасти српских држава реч «господин» добишире значење, онда у песмама и традицији оте мах синоним «бан,» који је, и због краткоће, подеснији за размер народних песама.²¹ По томе, Страхињић Бан долази у песмама и традицијама у место «Страцимировић господин» (владалац).

2 Постојбина Страцимировића

По историји Страцимировић је владао Зетом и Приморјем близу деветнаест година (1385—1404). А кад има предање да је Страхињић из Белопавлића, које су доиста држали Балшићи, и кад народна песма пева: «Приморје је старих Немањића, сад га држи Страхињићу Бане:» онда не може бити сумње о истоветности Страцимировића и Страхињића.²²

¹⁹ Упореди: Топлица место Топличанин, Косанчић м. Косаоничанин, Шапи м. Шаиновић.

²⁰ Орбни Страцимирово име пише «Strasimir» т. ј. Страцимир. Упор. Мијут. Ис. Прне Горе, 2, и друге историке. У изводу из Бранковићеве хронике Страцимировић се назива «Ђурађ Баоша,» а у летописима само «Баоша» (Балша) Гл. XXI. 257 и LIII, 70.

²¹ И само име Баоша могло је допринети, да се Страхињић назове Баном а не држачије, н. пр. војводом или кнезом.

²² У једној повељи од 1395 помињу се, у то време: у Топлици војвода Новак и Дука, у Дубочици Јован и Водојас Радујевећ (Гл. XXIV, 274 и 272).

3. Време кад је живео Страцимировић

Како што сад видесмо, Страцимировић је преживео косовску битку. Ну да ли је учествовао у њој?

Ово питање тако је важно, да само по себи заслужује нарочиту пажњу српског историка, па с тога ћу се на њему подуже зауставити, и у толико пре, што томе питању и ова расправица поглавито дугује за свој постанак.

Извешћа која изреком спомињу учешће или неучешће Зећана у косовском боју нису старија од прошлог века. Њих има неколико и нису ништа друго до народне традиције својега времена. Па бар да се оне слажу међу собом, већ једне сведоче да Зећани нису били на Косову а друге, напротив, да јесу! Прегледајмо редом и једне и друге.

а. У историји Црне Горе, коју је 1754 године написао митрополит «црногорски, скендеријски и приморски.» Василије Петровић, о Ђурђу Страцимировићу, којега зове *Баошом*, као и сви остали писци зетске историје, налазимо ово извешће: «Очекивали су херцега зетскога господина Баошу, који јоште не беше дошао, али је скупио био војску и кренуо се ка кнезу Лазару. Он стигне на Косово *трети* дан после боја... Веома ожалошћен што није стигао на бој, ражњути се на издајника Вука Бранковића, којега је после својом руком ногубио» (Лет. књ. 68 стр. 10 и 14. Ово предање о смрти Вуковој биће Василије узео из Орбина, који му је био познат у руском преводу.

б. Други писац, митрополит Петар Петровић I. у главном слаже се с Василијевим казивањем, само што он не зна да је Ђурађ долазио на Косово. По његовом при-

Бањска крај Косова, по свој прилици, била је у власти Вука Бранковића, а у време косовске битке, по нар. предању, живео је ту војвода *Радивој* (види прим. 11). По томе, у тим местима нема места за Страхићи а. Крајем XV века ту је живео по једној нар. песми *Динар Бањанин*, а по другој *Берза Бањанин* (Упореди *Ден-Алија*, *Влах-Алија*, *Влаховић* и *Берђелез-Алија*).

чању: «Баош сабра своју војску и пође на помоћ својему тасту и господару против турског цара Мурата, но кад му стиже на путу несрћни глас о погибији српске војске и самога кнеза Лазара у Косову, принуђен би повратити се с горким плачем назад, проклињући Вука Бранковића за издају учињену својему цару и отачству.»²³

в. У историји Црне Горе од М. Медаковића забележена су два предања: старије које је први Орбин записао и од којега је и узето, и млађе које је први Медаковић забележио. Казавши како се, на позив Лазарев, «и Балша с војском спремио на обрану свога цара и отачства,» он даље наставља овако: «Шта је после Балша учинио, у том се повестописци не саглашавају. Једни веле да је Балша с војском прешао у Херцеговину и да је својом руком погубио Вука Бранковића као издајицу свога рода... У народној причи задржало се то, да Балша није приспео на бој у Косово, него да је сам себе, дошавши с војском у Повију, више Зете, на чувени глас да су Срби пропали на Косову, од жалости убио при једном малом извору, који се и данас зове Баошина вода.»²⁴

Као што се види, предања су у сва три поменута писца у главном једнака: *Зећани су хтели доћи и пошли су били у помоћ на Косово, али су задоцнили.*

г. Напротив, сувременик митрополита Василија, непознати састављач тако званог троношког летописа, представио је зетског владаоца као намерног издајника. Он о њему овако говори: «Кнез Бајоша Зећанин најближи је био, али, скупивши своју војску, стајаше на граници државе своје, чекајући жељено и Марком обећано време, и не хтеде доћи,» а после боја «сишао је с планина у

²³ Граница за 1835 год.^{25—27}. Ово исто узајмиле су писци црногорске историје: С. Мијутиновић, Д. Милаковић и др.

²⁴ М. Медак. Повесн. Црне Горе, 25—26. И Дан. Медаковић наводи предање да је «војвода Балша занаснио» на Косово, али изоставља причу о самоубиству (Повесн. срп. нар. II. 129). Да така прича има у Црној Гори, зна и г. Н. Дучић.

пределе хвостански (пећски) и призренски, опленио места и села у тим крајевима и вратио се дома.”²⁵

Оволика супротност између два предања у исто време а о истом догађају може се објаснити само тенденциозношћу једног од двојице писаца. По што предање, које су записала два митроносна писца, потврђује и М. Медаковић; то је тенденциозност пре на страни троношког летописца. Томе самовољним комбинацијама обилатом писцу, без сумње, Орбин је дао повода и грађе да познато народно предање измени на штету Балшића. Ево доказа за то.

Говорећи о синовима Вукашиновим, Орбин на једном месту пише: «Синови Балшини, и ако су им били род, отели су им Призрен с многим другим суседним пределима,» а на другом месту каже да су, после смрти Вукашинове, «Бурађ и Балша, браћа, заузели један део његове државе.»²⁶ Из жеље да народно предање о задоцњењу Зећана помири с Орбиновим казивањем. Троношац је помешао Бурђа Балшића, који је, после смрти цара Уроша, доиста заузео и неко време држао пределе пећки и призренски, и његова синовца Бурђа Страцимировића, који је живео у миру са Србијом и пре и после косовског боја, назива обојицу Баошом и погрешно држи првог за оца другоме. Даља последица овога мешиња била је, да је Троношац узео као да је у време косовског боја живео Ђурађ Балшић, који је умро још у почетку 1379. године, па је с тога сав свој гнев излио на њега и шурака му Марка Краљевића (Гл. V. 79. 81—82, 86, 93). По томе, ако из самовољне комбинације Троношчеве издвојимо оно што је сметено и тенденциозно навео; онда и у њега нема ништа друго, до познате традиције о задоцњењу Зећана.

²⁵ Гласн. V. 85 и 91. Марко је, тобож, писао „Баош“ да ће Мурат у скроју ударити на Лазара и ако га победи, да ће „дати царство Баоши“ (82 стр.)!

²⁶ Орбин 278 и 289. Види стр. 239 руског превода, којим се Троношац служи

А сад да наведемо извешћа, која посредно или не-посредно, сведоче, да су Зећани били на Косову.

а. Дубровачки писац Мавро Орбини записао је народно предање с краја XVI века, по којем је Ђурађ Страцимировић погубио свога пашенога, Вука Бранковића, кад је к њему побегао из пловдинске тамнице, за то што је на Косову издао (Orbini, 319)! Овако предање сведочи, ако и посредно, да су Зећани суделовали у косовском боју, јер иначе с каквим би правом један издајник казнио смрћу другог за заједничку издају:

б. Вук Караџић прибележио је народну причу о постанику Белопавлића. По тој причи «земља она, у којој живе сада Бјелопавлићи, прије боја косовског, звала се горња Превала, људи пак, Срби, звали су се Лужани. По што дукађински капетан Лека погине на Косову, и Турци му дворе похарају и разуре, син његов Павле добјежи преко Арбаније и Куче у горњу Превалу и онђе на селу Сретњи, најми се у Лужанина Мрдака да му служи коња. Павле овај имао је бијелу косу, и зато су га звали Бијели Павле.» За тим се даље приповеда, како су изгинули Лужани, како се Павле оженио ћерју Мрдаковом и како су се од њих изродили Белопавлићи Караџић. Примјери срп. слов. јез. 76).

Лека и Павле Дукађини рођена су браћа и ујаци Ђурђу Страцимировићу, обојица бејаху живи у почетку 1389. а помињу се мртви с пролећа 1393 године. По што су били под врховном влашћу својега сестрића Ђурђа, наведена прича такође је посредан доказ, да су Зећани учествовали у боју косовском.

в. По песми «Пропаст царства српског» у косовском боју били су не само Бањанци, под заповедништвом Страхињића, већ и «Црногорци,» предвођени својим «владиком,» ма да су прногорске владике добиле светску власт тек у XVI веку:

«Маче војску цетињски владика,
А уз њега млади Црногорци,

И са њима јунаци Бошњаци,
Осам паша бише и убише,
Кад деветог бити започеше,
Ал' погибе цетињски владика,
И његова сва изгибе војска» (Петр. II. 308).

У песми су, јамачно, у старије време певани Зећани или Приморци под заповедништвом Страцимировића, којега су доцнији певачи и приповедачи назвали Баошом и Страхињићем Баном. А кад је, утицајем кварења и новијих прилика у Црној Гори, овога заменио владика, а Зећане и Приморце—Црногорци; онда су Страхињићу Бану донали Бањанци²⁷!

г. Нешто налик на ово налазимо и у Троношца. У његово време није се памтило да је Страхињић исто што и Страцимировић, с тога се и могло десити да он тврди о истом лицу две са свим противне ствари. Знајући за предање да је један „Баоша“ (Балшић) одоцнио на Косово и слушајући да песма спомиње у косовском боју Страхињића, Троношац је из предања и Орбинова казивања погрешним комбиновањем извео да су Зећани намерно издали кнеза Лазара, а из песме је закључио да је «кнез Страхина» био савезник његов (Гл. V. 74) и наводи да му је цар Мурат пре битке «двор разорио»! Последње речи подсећају на песму у којој се пева: како је Страхињића љуба заробљена и како ју је он избавио, и то време косовске битке.

д. По турским писцима XVI века, *Нешрију* и *Садедину*, у војsci кнеза Лазара на Косову беше један чувен војвода, који заповедаше на деведест хиљада војника! У Левенклавову издању Нешрија он се назива *Багја*, а у новијем издању Бернбауера и Брића — *Јокја* или *Јукја*. Како име његово гласи у Садедина, није ми познато, али у изводу који је из њега начинио Дубровчанин В. Бра-

²⁷ Ђурђев син звао се *Банша Страцимировић*, па је, може бити, његово име и на оца му пренето. — По Троношцу Бањани су добили тако име од Немањина прачукунледа, који је био *бан* (Гл. V. 25)! *

тути и на талијанском језику штампао у Бечу 1649 године, он се назива *Ђурђем Giorgio*.²⁸

Ко је тај Ђурађ, који се толико уздаше у српску победу, да не хтеде пристати да се ноћу нападне на Турске, само да се не би спасли покоља под заштитом поморчина?

Најбољи писци турске историје, Хамер и Цинкајзен, не наводећи доказа, пишу да је то био *Ђорђе Кастројот*, којега Енгел назива дедом славног Ђорђа Скендербега. Овој крупној лажи, која се зачела има скоро три века, није тешко ући у траг.

Године 1591 издаде Левенклав на латинском језику неколика турска летописа. У томе делу овако је, по Нешрију, описан турски пораз, који се по нашим летописима догодио 1387 године на Плочнику у Топлици. На «босанским међама беше у граду Скендерији» један кнез, који је Мурату данак плаћао. Договоривши се с кнезом Лазаром и краљем Твртком, он отиде цару, извести га шта се у Босни ради и зашите војску, да је оплени. Цар се превари и пошље на Босну свога војводу са 20.000 коњаника, од којих, у повратку, 15.000 изгибе. «За овај пораз једини је кривац био скендеријски кнез» («oris Ischenderiae regulus» вели Нешрије Leunc. Hist. Musulm. 261—264).

После четири године (1595) изађе на немачком језику превод Левенклавова дела, али с местимичним додацима. Један такав додатак има у садашњем испричаном поразу Турака. Почетак те приче, заједно с додатком који се штампа положитим писменима, гласи: «На босанским међама бејаше град и варош, која се зване Александрија, турски Скендерија Искендерија, код Римљана и негдашњих Грка Скодра, а код садашњих Скутари (Scutari). У исто време ту су били господари Кастроји, од којих је пореклом господин Ђорђе Кастројот, назван од Турака Скендербег, а од наших Скандербег, на чијег се

²⁸ Bratutti, Chronica dell'origine e progressi della casa ottomana, I, 149.
Дубровачки летописи знају за турски пораз у 1388. год.

оца или деда управо односи ово што ће се овде приповедити». Так после овог уметка наставља се како је тај тобож «отац или дед» Скендербегов преварио Мурата на горе описати начин.²⁹

Ово Левенклавово нагађање о «скендеријском кнезу» доцнији историци примише као несумњиви историјски факат, али изјаснише се да се под њим има разумети не отац, већ дед Скендербегов «Кастриот.» Тако Пејачевић тврди, да је с кнез-Лазаром пристао у савез, између осталих, и Кастриот, дед Скендербегов, којем се тада покораваше Скадар» (Pejaczević, 330) а Енгел, мешајући — по Тунману — Драч и Скадар и господаре њихове Ђурђа Топију и Ђурђа Страцимировића, пише, да се у то време «у Скадру утврдио арбански властелин Кастриот, дед славног Ђурђа Скендербега,»³⁰ а мало даље казује, како су Лазареви посланици ишли да закључе савез «у Бугарску Шишману, у Арбанију Ђурђу Страцимировићу Балшићу, у Скадар Кастриоту,» којега, као и Пејачевић, криви за пораз турске војске, послане на Босну по његову наговору (Engel, Geschichte von Serbien 338, 341, 342).

Године 1621 штампано је у Млеткама дело познатог творца лажних родослова, Флавија Комнена. Међу осталима ту је и родослов Ђурђа Скендербега, који је, без икакве измене, и ДиФрен усвојио (1680 године).³¹ По том родослову прадед се Скендербегов звао Константин Кастриот Мазараћ, а дед му је био Ђурђе Кастриот, «кнез Матије, Вуменестије и Костура.» Јамачно, на основу ове

²⁹ Lewenkaw, Newer Musulm. Histori, 157—158. „Zu der Zeit waren Herrn daselbst die Castrioti von welchem Herr Georg Castroio herkommen.... von dessen Vatter oder Grossvatter eben zu verstehen was allhie erzehlt soll werden”

³⁰ Ј. Тунман у првој књизи својега дела. «Untersuchungen über die Geschichte der östl. europ. Völker» у одељку који носи наслов «о историји и језику Арбанаса и Влаха» на стр. 312—315 говори о Балшићима као арбанским властарима, али врло забркано, а за Кастриоте вели, да су, у време Махомеда II, заузимали земље од Војуце до Зете, а нема ни речи о томе, да се, још пре Косова, «у Скадру утвршио дед Скендербегов Кастриот!»

³¹ Dufresne, Familiae Dalmaticae, 349. Родослов је прештампан у ДиФр. Илгр. vet. et nov. 137 стр. (год. 1746).

лајнен³² генеалогије, наш историк, Јован Рајић, нашао је за умесно, да Левенклавово домишљање у неколико измени, па с тога Нешријеву причу о «скендеријском кнезу» овако почиње: «Въ тая времена града Скутари древле и всея страни тоя повелитель, Георгий Кастрюотъ, названъ Скендербегъ, послѣдняго Георгия Кастрюота славнаго дѣдъ со всею страною своею подался бѣ Амурату» и т.д.³³

Из овога што смо до сада навели, јасно је, да се нагађање Левенклавово, које се близу три века у историји одржавало, мора одбацити, јер се, данас, поуздано зна, да је у Скадру и скадарској области или *Скендерији* владао, у време турског пораза, Бурађ Страцимиринић, и на њега се мора однети³⁴ Нешријево причање о скендеријском кнезу, а ни на једног од Кастиота, који никада нису владали у Скадру.³⁵

Два најбоља писца турске историје, Хамер и Цинк-ајзен, говорећи о турском поразу од 1387, намерно не помињу причу о «скендеријском кнезу.» Ну по што турски летописци међу «седам језика» који су се борили на Косову против Турака, наводе и *Арбанасе*, оба ова историка, јамачно на основу Садедина, који «скендеријског» кнеза зове «арбанаским» (Bratutti, I 134), тврде да је Лазару помагао и «арбански кнез.» али му не казују имена (Hammer, I, 206, 208, Zinkeisen I, 250, 255).

³² Да се види нетачност Флавијева роловства, доста је навести ово. Према новијим истраживањима, Константин је био Кастиоту *стриц* а не прадед, а по сведочби његова сродника, Јована Мусаћа, дед му се звао *Павле Кастиот* и није имао више од два села (Hof, Chroniques Gréco-romanes, 301)!

³³ Ј. Рајић, III, 44. На њега су се угледали Мајков и други писци, као што је Давидовић на Енгела.

³⁴ То су мишљење раније изрекли Д. Милаковић и Ч. Мијатовић, а као да је то исто наслућиво и Гебхарди (књ. III. 678). Ну Мијатовић чини велику неправду Страцимиринићу називајући га «предајником политичког плана Лазаревог» и позива се на с. 95 Садед., а ту се описује освојење Биге! Међу тим Садедин прича на ст. 134—135 да је «арбански кнез» преварно Мурата да пошље војску на Босну, па је тајно известио Твртка, те је изненада напао на Турке и страшно их потукао.

³⁵ Миклошић држи, да је «Скендерија» добила име по потурчењаку *Скендербегу* Црнојевићу. Упореди и троношки летопис Га. V. 51.

Оба поменута историка мудро су учинили, што се не поведоше за нагађањем Левенклава и његових последовача, те не поставише у Скадар Кастроите; али, избегавши једну, падоше у другу не мању погрешку односно Кастроита. Видећи из Садедина да се Ђорђем звао онај јуначни војвода, који беше противан да се ноћу удари на Турке, а, ваљда из Флавија, да се тако исто звао Скендербегов дед — Хамер и Цинкајзен са свим слободно закључише: да је на Косову Лазару помогао — *Ђорђе Кастроот с Арбанасима!*³⁶

Ово је у кратко историја једне крупне ист. заблуде, а да би се она још боље утврдила, један велики српски патриота, држећи да ће тим учинити услугу своме народу и његовој историји, фалсификовао је познату причу о боју косовском тако, као да је на Косову био и «кнез Хелбеније Џон (Јован) Кастроот с 20.000 Хелбенаца и 5000 Грка.»³⁷ а један српски историк, ваљда на основу овога фалсификата, категорички тврди, да је «на челу левог крила» српске војске стајао «Србин Иван, жупан поморски, Кроје и Светиграда.» и ако држи, да је Нешчијев «Јокја» (Садединов Ђурађ) — Вук Бранковић!³⁸

Кад Садединов косовски војвода Ђурађ Giorgio није од породице Кастроита, да ко би могао бити?

У време косовске битке живела су два Ђурђа, који су могли бити војводе својих самосталних чета. Један

³⁶ Hammer, 209.; Zinkeisen I, 260. У оба писца, ако сам их добро разумео. Ђорђе Кастроот и «арбански кнез» два су различна лица, а не једно, како је разумео Д. Милаковић и други. — Цинкајзен је из Сануда знао, да је Ђурађ Страцимировић владао у Скадру, па опет је усвојио збркано казивање о Балишићима од Тунмана и помешао Драч и Скадар (Zinkeis. I, 543 и 764)!

³⁷ Битка Косовопољска, 14, 27, 29, 30, 41—42, 90, 92, 95, 110—111. Да је ово прост фалсификат, види стр. 8—9 где је изложене целе приче Нешчијева о «скенлеријском кнезу,» који се овде чоном крети.

³⁸ Гласн. XLII, 331. У осталом још 1862 писаше пок. Стан. Бошковић, да је на Косову био «привидно Иван Кастроотић» и да је њиме Страцимировића место «испунило народно памћење,» којем не могао ући у траг (Слике из с. п. историје 106 и 111).

је толико пута споменути Ђурађ Страцимировић Балшић, «господин зетски и поморски,» а други је Ђурађ Топија господар драчки и арбански (1388—1392), брат од тетке Ђурђу Страцимировићу, а зет по сестри Вуку Бранковићу.

Неприродно би било претпоставити, да би Лазару пре дошао помоћ од њега независни Топија са Арбанасима, него Балшић са Србима и Арбанасима. Ну баш и да је хтео Топија помоћи, није могао, јер он беше болестан још од Октобра 1388 и толико притешњен од Турака у Драчу, да су, крајем Фебруара 1389, два његова посланика у Млеткама представили «превелику нужду града Драча и зло стање његова господара како због неизлечљиве болести његове, тако и због оскудице у којој се налазе он и његова властела како у благу, тако и у храни.» Посланици његови држаху да ће Топија «пре умрети него ли остати у животу.³⁹ а поред тога беше тако оскудан, да не могаше млетачким трговцима платити ни 700 дуката за купљено жито! Он беше болешљив све до смрти († 1392), пре које уступио Млечанима Драч, да га не би Турци освојили, што је имало великог утицаја на судбу српских земаља у Приморју. Овај, дакле, и овакав Ђурађ није ни могао бити на Косову, а камо ли градити се онако охол. Према свему реченом на Косову нису били ни Ђорђе Кастројот, ни Иван Кастројот, ни Ђурађ Топија, нити у опште арбанска господа изван Зете, ма да се Арбанасин Јован Мусаћ хвалише, да су се на Косову борила и арбанска господа, међу којом, до душе, не спомиње ни Топије ни Кастројота. Ако је, дакле, Братути *верно⁴⁰* транскрибовао из Садедина Ђур-

³⁹ Ljubić, Listine; IV 260, 264—265, 270. Топија је уступио Млечанима пре косовске битке једну кулу у Драчу, да би га од Турака бранити могли.

⁴⁰ Врло би нужно било видети, како је име његово Садедин написао, по чем је читање његових имена због турског правописа несигурно, чemu је најбољи доказ Нешријево читање истога имена. Расправљајући о Вуку Бранковићу, нисам имао Братутија, па с тога нагађах да је Нешријев Јокја или Јукја бити Југа (Вук Бранк. 35). Што га могао у овом послу употребити, има заслуге г. др. Кирсте, који је дотично место из Братутија преписао на молбу г. Јуб. Стојановића. Обојици велика хвала од мене.

ћево име, онда то може бити само Ђурађ Страцимировић, господар зетски, којега Константин Философ и «арбанским» господином назива (као и Садедин) без сумње за то, што у његовој држави и Арбанаса имађаше.⁴¹

Навели смо народне традиције, које сведоче да Зећани нису били на Косову, а тако и оне које противно тврде. Према првима они су задоцнили. Ово се не даничим потврдити. Напротив, из Турских писаца XVI века и наших традиција и песама народних излази, да Лазар није био изненађен од Мурата. Па кад су могли стићи на Косово Бошњаци, који су у то време ратовали с Угрима у Хрватској, још пре могли су стићи Зећани. Противу задоцњења говори и наведено предање да се «Баоша» сам убио на путу близу Повије, добивши глас о изгубљеном боју, јер пут на Косово не води на север, преко Оногашта, већ источно, преко Пећи.

Ну има једно извешће у Орбина, из којег би се, кад би се потврдило, могло извести да су Зећани били спречени да дођу у помоћ Лазару. По томе извешћу не хтеше се покорити Ђурђу у почетку владе његове «еки из горње Зете и од Црнојевића, претварајући се да признају за свога господара босанског краља Твртка» (Orbini, 293). Ово се јамачно односи на буну Радича Црнојевића, који је највећи успех постигао за време Ђурђева ропства († 1392), дакле после смрти Тврткове и који је савладан и погубљен 25. Апр. 1396. Ако се Радич још у почетку Ђурђеве владе одметао и на Твртка насл ањао, као што Орбин пише, морао се измирити с њиме пре Косовске битке, као што се из једне одлуке дубровачке од 5 Сеп. 1388 закључити може.⁴² Том одлуком беше наређено дубровачким посланицима, да у име Ђурђа Страцимировића утврде «слогу и пријатељство» с Твртком, на што је овај, без

⁴¹ Гл. XLII, 275, 280, 313, 314. Млечани у то време Зету редовно зову *Арбанијом* (Гл. XIII, 258). Чудо је да дубр. летописи не помињу Ђурђа у косовском боју.

⁴² Raguza és Magyarország, 708. „tractare concordia et amicitia.“

сумње, радо пристао с обзиром, на Угре с којима тада ратоваше, а још више с обзиром на Турке, против којих беше ступио у савез с тајстом Ђурђевим Лазаром. Ну из аката, који помињу зетску буну, не види се да је била пре косовске битке, напротив из њих доста јасно про- вирује, да је буна постала одмах после битке на Косову.

Пред Илин дан 1389 дођоше у Млетке посланици Ђурђа Страцимировића и замолише од стране свога господара да може држати «на мору и у рекама својим два ору- жана брода ради обезбеђења својих земаља и река због *soli*» (кријумчарења)⁴³ Кад их Млечани одбише, посланици обновише молбу, али је поткрепише новим разлогом: они сада тражаху, да Ђурађ може држати два оружана брода «ради чувања река и својих земаља притејања и ради отпора неком слузи своме, који му се одметнуо.» Да је се Радич, који се јамачно у наведеном акту мисли, одметнуо пре косовске битке, као што би из Орбинова казивања излазило, то би се већ у Млеткама знало у Јулу 1389. У овом случају Страцимировић не би наређивао својим посланицима, да потребу у оружаним бродовима мотивују кријумчарењем соли, па тек ако не би било успеха, да своме тражењу наведу прави узрок, то јест, буну Радичеву, коју Ђурађ бејаше рад прикр- пити, докле не добије право да држи оружане бродове, јер се бојао да Млечани не извуку какву корист за себе из његове недаће, као што је заиста и било доцније. Ну као што видесмо, маневар му није испао за руком: лукава Сињорија допустила му је држати два оружана брода тек, кад јој за буну Радичеву казано. Да је се ова десила у почетку Ђурђеве владе или бар пре косовске битке, име одметниково, као познато, по свој прилици било би споменуто у акту којим се Ђурђева молба испуњава, а не би се само називао «неки слуга» што је јак доказ да је буна скорашиња.

⁴³ Ljubić, Listine IV, 268 „pro securitate suarum partium et fluminarum pro facto salis.“

Овакав закључак, то јест да Радич Црнојевић не беше одметник у време косовске битке, потврђује се, чини ми се, и једним народним предањем у троношком летопису. По томе предању пошао је био на Косово и «захумски и приморски војвода Радич,» који, кад је дошао близу Вучитрна и чуо да је битка изгубљена, од жалости сам себе мачем прободе и ту буде сахрањен, а војска му се врати дома (Гласн. V. 85 и 91). Очевидно ово је иста традиција, коју је М. Медаковић о «Баоши» чуо.

Споменути Радич не може бити Твртков војвода Радич Санковић, као што сам и сам мислио (Вук Бранковић, примедба 159), јер је босанску војску предводио војвода Влатко Вуковић, и она је у време стигла и борила се на Косову. А ко би могао бити троношчев војвода Радич?

По истом овом летописцу потомци су Вукана Немањића, по женској линији, Балшићи, од којих су, опет по женској линији, произашли Црнојевићи, а «војвода Радич» потомак је «Белога Уроша», «прадеда» Немањина (Гл. V, 48, 91 и 24)! По предању, које је забележио сувременик троношчев, митрополит Василије, водио је порекло од Вукана Немањића **Стеван Црнојевић** — тако се звао млађи брат Радича Црнојевића — и имао је три године кад му је оца отрдоао краљ Вукашин!

Ако упоредимо сва три предања, која су забележили у прошлом и овом веку Троношац, Василије и Милаковић, и ако узмемо на ум да се Балшићи и Црнојевићи и иначе мешају у народној традицији и песми,⁴⁴ даље, да је Балша II. погинуо у Арбанији (1385), а Радич Црнојевић у Зети

⁴⁴ Лет. књ. 68. стр. 9 и 14. По свој прилици и Троношац је чуо исту традицију о «војволи Радичу,» па мислећи да је различан од Црнојевића, намерно је Вукана заменио Белим Урошем.

⁴⁵ По народном предању Ђурђев се син звао Страшимир (Страцимир, у место Балша Страцимировић), имао је црно лице, па су се с тога његови наследници прозвали — Црнојевићи (С. Милут. Ист. Црне Гђре, 2; Грлица за 1835, 57)! — У А. Качића, у песми Милош Обилић и Вук Бранковић, пева се као зет Лазарев Ђурађ Црнојевић!

1396 : онда је највероватније, да се под «захумским⁴⁷ и приморским» Радичем очувао спомен о Радичу Црнојевићу. Било пак да је на место Радича дошао «Баоша» било обрнуто: свакојако, из народне приче о Радичу, коју нам је сачувао Троношац, излази да се Радич Црнојевић није одметнуо пре Косова. И доиста, за живота Ђурђева таста кнеза Лазара, тешко да би се Радич одлучио на буну и да би га у томе потпомагао краљ Твртко, јер је с Лазарем у савезу био. Напротив, после косовске битке, Радич је имао више изгледа да ће успети, а и Твртка тада не везиваху никакви обзири за побеђену и Турцима подвлашћену Србију.

Када све што је до сад наведено говори против тога, да се Радич Црнојевић одметнуо од Ђурђа пре косовске битке; онда се не може узети ни да су Зећани спречени били да дођу на Косово. Ну да не буду намерно изостали?

Против ове неприродне поставке говоре лични и родбински односи Ђурђеви према кнезу Лазару, који се у једној повељи из почетка 1387 назива господарем не само Србије и Подунавља, него и зетскога «поморја», и с којим у љубави живљаше, као и са суседом и пашеногом Вуком Бранковићем.⁴⁸ Поред тога властити интереси налагали су Ђурђу да не изостане из хришћанског савеза, у који су ступили не само Срби из Лазареве, Вукове и Тврткове државе, него и Бугари, те да и сам припомогне да се сузбију Турци, који су од Драча и на Зету нападали (Пуцић, II, 29, крајем 1387.) Не пристати у савез против Турака било је издајнички, непопуларно и опасно, па било да победе Турци, било хришћани. Кад је Ђурађ нашао, да му је дужност помоћи шурацима 1402 године, тим пре помогао би тасту и, како

⁴⁶ По Троношцу је св. Сава другу епископију основао у «Стону диоклијанском у приморју», а Стон је био у Захумљу. По томе, није чудо што је Радича Црнојевића називао — захумским војводом!

⁴⁸ Пуцић, Спомен, II, 29—30, писма од 31. Августа 1388.

се чини, врховном господару. На Ђурђа Страцимировића, који по Орбину бејаше (1386) «младић великог духа и веома немиран» доиста и личи: Нешријев «скадарски кнез» који превари Мурата и навуче пораз на његову војску, Садединов Ђурађ који захтеваши да се с Турцима даљу мегдан јуначки подели, и наш велики јунак Страхињић Бан којега народне песме и традиција памте као косовског јунака.

Из свега што смо навели о учешћу или неучешћу Зећана у косовском боју излази ово. Докле се год аутентичним изворима не потврди, да Зећани, ма из каког узрока, нису били на Косову, дотле смо дужни веровати народном предању по којем су Зећани учествовали у косовском боју, јер се оно боље подудара с фактичним околностима у време косовске године, а одбацити предање о задоцњењу, које је по све невероватно и које тако мало годи народном поносу, јер «на Србу клетве и тако је доста».

Ну баш и кад би се поуздано знало да Зећани нису били на Косову 1389, народна песма имала јеовољно основа, да противно пева, а ево за што. После битке код Ангоре (28 јула 1402), синови Лазареви избегоше у Цариград, а одатле морем допловише у Зету својем зету, Ђурђу Страцимировићу, од прилике са 260 другова, који се с њима спасоше из ангорског покоља. Ђурађ даде шурацима «воинство јелико възможно». С том војском борили су се синови Лазареви на Косову (21 новембра 1402), на два места, против Турака и Ђурђа Бранковића.⁴⁹ Што су Зећани помагали синовима Лазаревим против Турака на Косову, то је већ доста било да доцнији певачи опевају Страцимировића као помагача Лазарева, и ако он 1402 није лично у боју учествовао, јер народна песма догађаје у век везује за једну главну личност. То пак сливање више догађаја у један није ништа необично у народним песмама. Тако је народна песма

⁴⁹ Гласн. XLII, 278, 280—282, XLVII, 188—191.

помешала бој на Марици од 1371 с бојем на Косову од 1389, па пева да су Мрњавчевићи на Косову погинули, кад и Лазар! Не би, дакле, било никако чудо, ако би с битком од 1389 била сливена битка од 1402, која се такође на Косову.

4. Јунаштво Страцимировића

Наше народне песме поглавито опевају јунаштво у борбама с Турцима. Ђурађ Страцимировић борио се више пута с Турцима: према горе наведеним доказима на Косову 1389 и 1402, а у Зети више пута, и једном је и ропства допао био, из којега се ослободио уступком Скадра, који је, после, опет од Турака отео. Кад се узме у обзир, да је и његов стриц Балша II. погинуо у борби с Турцима, да се с њима борио и син му Баоша III, и да народне песме и традиције мешају Балшиће («Баоше») не само међу собом, већ и с Црнојевићима: онда је објашњено за што се толико слави јунаштво Страхињића Бана.⁵⁰

5. Сродство Страцимировића с кнезом Лазаром

Из историје се поуздано зна, да је кнез Лазар имао пет кћери, од којих су три уdate у туђину (Угарску, Бугарску и Турску). Мара за Вука Бранковића, а Јелена за Ђурђа Страцимировића. Њено се име добро сачувало и у оној приморској песми и у предању (С. Милут. Истор. Црне Горе. 2). По томе је у песми «Пропаст царства српског» у збирци Б. Петрановића добро казано, да је Страхињић зет Лазарев, а погрешно се пева у наведеним песмама да му је пашеног.⁵¹

⁵⁰ Страцимировић је војевао и с босанским краљевима, па је, може бити, тим борбама очуван траг у борби Страхињића с Тафом (Кавгом) Бошњанином, којега песма, наравно, Турчином назива. У мегдану с Балабаном, «заточником краља млетачкога», очуван је спомен ратовању Млечана и Балшића у Зети.

⁵¹ Два мађа «ролослова» из XVI века знају, да је Лазарев гаст имао више кћери. По Константину Философу дошао је из Угарске у Београд и ту је и умро

Ну најтеже је објаснити ропство Страхињића жене јер се из историје зна, да је допадао ропства Страцимировић а не његова жена.

По давнашњем мишљењу И. Руварца, ропство жене Страхињића спада у јуначку скаску. Он држи да је чак и песми о Марку Краљевићу и Мини од Костура основни прастари мит, и ако јој историјску подлогу признаје. Утицај тога мита види Руварац и у песми о Бан-Милутину и Дуки Херцеговцу.⁵²

Ну мени се чини, да и у животу Страцимировића — Страхињића — и жене му Јелене има таких догађаја, који су могли послужити као историјска подлога једној од најлепших српских песама, песми о ропству Страхињића жене.

Јелена је надживела Ђурђа и, доцније, преудала се за хумског војводу Сандиља Храњића, који је, 1393 године, заједно с Радичем Црнојевићем, отео од Ђурђа Будву и приморје до Бара. После смрти Сандиљеве († 1435) она се вратила у Зету и ту је окончала пун побожности живот ова духовита и родољубива Српкиња († 1442—1443). Преудаја Јеленина у Хум за негдашњег непријатеља Ђурђева и свога и њезин повратак у Зету, то двоје давало јеово градива творачкој песничкој уобразиљи: да готову песму о Марку Краљевићу препева на Страхињића. Ако је ово тумачење основано, онда се и песма о Бан-Милутину и Дуки Херцеговцу односи на исти догађај: Дука Херцеговац је војвода хумски херцеговачки Сандиљ, а Бан Милутин заменио је Страхињића Бана, то јест, Ђурђа Страцимировића, што се најбоље види из једног варианта исте песме, у којој место Ми-

(1422. године) цар Константин, син византијског цара Срацимира, и деспот Стефан «оплакао га је као рођеног брата (иакоје присног брата) и много за душу његову раздао» (Гл. XLII, 314). Из наведенога не смо закључити, да је која од Милутиних сестара улата била за Срацимира, те да би Лазару пашеног био, а још мање бисмо смели тражити у њему сраског јунака Страхињића.

⁵² И. Руварац, Две студентске расправе, 44—47, 60—61.

лутина Бана долази војвода Ђурађ (Ђурица и Ђуро, Ј. Стејић, Сабор истине, III, 210—219).⁵³

III

Наше народне песме опевале су: Немањиће, Мрњавчевиће, Дејановиће, Хребељановиће, Бранковиће, Котроманиће, Црнојевиће и Косаче. Оне су опевале чак и туђе владаоце и јунаке: Манојла Комнена (Грчић Манојло), бугарске цареве Михаила и Шишмана, Сибињанин Јанка, Матијаша, Михаила Силађа (Михаило Свилојевић, Бановић Михаило, краљ Михаило) и Секулу, Мирчету и Радула (Радул-бег, Влашић Радул), Кастроитића Ђурђа и т. д. Да ли се, према томе, и замислити може, да је једини изузетак учињен с Балшићима, кад се зна да је један од њих и живот изгубио у борби с Турцима, која је главни предмет јуначке песме? Никако. Ако сам, дакле, досадашњим истраживањем и поређењем Страхињића са Стракцијићем доказао, као што ласкам себи, да је то једно исто лице; онда нестаје и тога једног необјашњивог изузетка, и ми сазнајемо, да је наш народ у Стра-

⁵³ До оваког закључка јошао сам, поредећи нар. песме о женама: Марка Краљевића, Ђурице војводе, бана Милутина и бана Страхињића. Као што је по-знато, Маркова жена Јелена (у нар. песмама Јелена, Јела, Јелица: Караџ. II, пес. 61 и 62, М. Осветник, 3 пес. Миладиновић, стр. 254) преудала се за Балшу II. и предала му Костур, али се, после кратког времена, опет мужу вратила. Ово је опевано у нар. песми «Марко Краљевић и Мина од Костура» (Караџ. II, 362—373, о томе имају три песме у Богишићеву зборнику из прошлог века), где се отмишар Мином зове. Ну у једној прилепској песми Јеленин ја љубавник Дука, а она се у двема песмама погрешно Анђелија назива (Вл. Красић, 20—27, Грг. Николић, 86 до 98). — У песми «Ђурица војвода» кнез Лазар («од Крушевца кнезе») позвао је на Косово «првог» војводу Ђурђа. Његова жена, у место да му уда сестру Јелицу и ожени два сина, као што је обећала, преудала се за насиљника Дуку и доведе га на име Ђурђево. Ђурађ се врати с војске, погуби Дуку, а жену спали. — У песми «Бан Милутин и Дука Херцеговца» (Караџ. II, 168—180), цар Степан позвао је бана Милутина у рат против Бугара. Жена његова Иконија преудала се за Дуку Херцеговца, који зароби два сина Милутинова и сестру Јелицу. Кад се бан вратио с војске, погуби Дуку и жену спали, па се одсели у Босну, коју му је цар даровао за јунаштво у рату бугарском. — Раније смо видели, да се по једној песми Страхињића жена зове Јелена, а отмишар Ден-Алија Влаховић, а по другој жени је име Иконија а отмишару Влаховић. Ако упоредимо сајржину поменутих

хињићу оличио Балшиће или Баоше, како их нар. предање назива. Што је баш Страцимировић узет за њихова представника, томе ће бити узрок његове везе с Лазаром, главним стожером српске јуначке песме средњега века.

Кад на свршетку сведемо цело досадашње разлагање о Страхињићу, добијамо ове ресултате:

1. У Страхињићу Бану оличени су Балишићи, а поглавито Ђурађ Страцимировић.
2. Предање о учествовању Зећана у косовском боју од 1389 мора се сматрати за истинито, докле се аутентичним изворима противно не докаже.
3. На Косову Лазару нису помагали Арбанаси и њихова господа јужно од сједињеног Дрима.*

35236

песама и имена лица, која се у њима спомињу, и ако се још сетимо, да нар. песме и традиције и иначе радо стављају Мрњавчевиће у Зету (Карац. П. Женилба Вукашина Краља и Зидање Скалра, Б. Петран. II, 157—158, Гл. V, 69): онда се доста јасно види, да је песма о ропству Страхињића жене препевана песма о Марку Краљевићу и жени му Јелени, чemu је могла дати повода преуђаја Страцимировића жене Јелене за војводу (duca) Сандија (којем је довела и две упунке своје) и њен повратак у Зету.

* Проучавајући косовску битку 1879, дошао сам до уверења, да је Страхињић Ђурађ Страцимировић. То своје уверење казивао сам и својим ученицима, а 12. Јануара 1887 држао сам о томе говор на прослави св. Саве у учитељској школи. Прерадујући га и попуњујући за штампу, на своје велико изненађење, видех (12. Новембра 1888) да је Д. Медаковић, још 1852 године, на стр. 106, књ. II, Повесн. спр. нар. написао, да се кћи Лазарева Јелена удала за «управитеља Зете, Балшу, који је у нашем народу познат под именом Страхињић Бан». Не би ми мило, признајем, кад дозидах да сам десетину година крило мислио да сам први дошао на мисао о истоветности Страцимировића и Страхињића; ну с друге стране обрадовах се, уверивши се тиме о правилности својега закључка. Ну по што сам ја на исту мисао самостално дошао и за њу и доказе прикупио, држао сам за умесно да свој рад предам јавности.

